

JAKUB CHAVALKA – ONŘEJ SIKORA (eds.):

Nietzsche o ctnosti (2. mimořádné číslo *Filosofického časopisu* 2/2018)

Praha: Filosofický ústav Akademie věd České republiky, 2018, 204 s.

Friedrich Nietzsche je u nás vnímaný najmä ako hlásateľ radikálneho prehodnotenia všetkých hodnôt, ako autor, ktorý dekonštruuje morálku či ako proponent imoralizmu. Naproti tomu kniha *Nietzsche o ctnosti*, ktorá vyšla v závere minulého roka ako mimoriadne číslo českého *Filosofického časopisu*, interpretuje Nietzscheho cez u nás nevelmi známu optiku a predstavuje ho ako filozofa ctnosti. Pričom, ako editorský úvod upresňuje, kniha sa koncentruje najmä na tú najvyššiu cnosť, a tou je podľa Zarathustru, hlavnej literárnej figúry Nietzscheho diela *Tak vrazil Zarathustra*, cnosť, ktorá obdarováva (*schenkende Tugend*).¹ Recenzovaná kniha sa tak v zásade točí okolo tohto slávneho filozoficko-poetického románu, zatiaľ čo sa osobitne zameriava na výklad textu posledného preslovu prvej časti tejto knihy, ktorý nesie názov *O ctnosti, ktorá obdarováva*.

Kniha je podľa svojej formy kolektívnou monografiou, ktorá pozostáva z deviatich štúdií pochádzajúcich z pera mladšej českej generácie komentátorov Nietzscheho diela (medzi ktorými nájdeme aj jednu slovenskú autorku pôsobiacu v Česku). Tímu autorov editorsky velí dvojica popredných znalcov Nietzscheho filozofie u našich susedov: Jakub Chavalka a Ondřej Sikora. Zrodu knihy predchádzala konferencia a následná diskusia na tému vyššie spomínaného preslovu, ktorá sa uskutočnila v Pardubicích na jeseň roku 2017, pričom väčšina jej účastníkov napokon prispela svojou štúdiou do tejto kolektívnej monografie.

Po editorskom úvode a dvojjazyčnom texte rozoberaného preslovu samo jadro knihy otvára z môjho pohľadu veľmi zaujímavá štúdia *O pokroku, degenerácii a Nietzscheho ctnosti, jež obdarováva* od Jakuba Mareka, ktorý je v Česku známy najmä ako vynikajúci komentátor diela S. Kierkegaarda. A práve Kierkegaard, hoci to nie je v jej názve explicitne uvedené, tvorí spolu s Nietzscheho ústredné duo tejto štúdie. Ide v podstate o komparatívnu štúdiu na tému degenerácie doby a ľudského rodu v dielach oboch filozofov so špeciálnym zreteľom na Nietzscheho pojem obdarovávajúcej ctnosti. Podľa autorovej interpretácie Nietzscheho je degenerácia te-

¹ Ako sa dozvedáme nielen z úvodu, ale i z jednotlivých príspevkov, téma obdarovávajúcej ctnosti v Nietzscheho diele nebola doteraz ani v zahraničí dostatočne preskúmaná.

lesnej povahy, aj keď jej príčina je v podstate morálna. Tu sa priam natíska myšlienka, že liečba degenerácie by sa z tohto dôvodu mala zamerať na odstránenie jej príčiny, a teda predmetom liečby by malo byť prednostne morálne, duchovné bytie človeka. Podľa Marekovho výkladu Nietzscheho je to však naopak: „Filozofický projekt liečby preto u Nietzscheho nemôže začínať (ako by to bolo napr. u zmieňovaného Kierkegaarda) liečbou ducha, ale lieči sa telo, a tým sa lieči duch“ (s. 33). Marek následne ukazuje, že tým hlavným liekom proti úpadku je obdarovávaná cnosť – ktorej zdroj treba znovu vidieť v tele. V závere autor dômyselne využíva dvojnásobnosť nemeckého slova *Gift*, značiaceho jednak dar, a jednak jed, aby tým poukázal, že v dare, ktorý so sebou prináša obdarovávaná cnosť, sa skrýva aj istá dávka jedu – Zarathustra totiž obdarováva svojich poslucháčov tak, že ich vystavuje nebezpečnému nároku na zásadnú premenu, na to, aby sa stali filozofmi (s. 34).

Druhá stať s názvom *Cnosť jako bytí v dialogu* pochádza z pera jedného z dvojice editorov knihy, Ondřeja Sikoru, a prichádza s veľmi netradičnou a pozoruhodnou interpretáciou Nietzscheho, ktorá v sebe nesie zreteľné stopy platonizmu, keď nazerá na Nietzscheho filozofiu cnosti platónsky, teda ako na „rast duše“ (s. 37). Autor definuje Nietzscheho pojem cnosti slovami: „Cnosť nie je ničím iným než autentickým sebvýjadrením konkrétnej duše“ (s. 38). Dôležitým štruktúrnym momentom každej cnosti je podľa Sikoru jej dialogický charakter, čo zdôvodňuje poukázaním na tú najvyššiu cnosť (cnosť, ktorá obdarováva), ku ktorej bytostne patrí vzájomný vzťah dávania a prijímania. Sikora v texte svojej štúdie odhaľuje u Zarathustru tri základné podoby dialogickosti, ktoré neskôr kladie do vzťahu s cnosťou a ktoré tvoria jadro jeho textu. Prvá z nich je všeobecná dialogickosť v zmysle súvislosti dávania a prijímania a zvyšné dve sú takzvané špecifické formy dialogickosti: jednak v zmysle rozhovoru (hovorenie a počúvanie), a jednak v zmysle súvzťažnosti písania a čítania. K záveru sa autor dokonca pohráva s myšlienkou, že dialogický charakter obdarovávajúcej cnosti sa stupňuje až do podoby túžby po nepomenovateľnej transcencii: „obdarovávajúca cnosť nie je termín pre plnosť, ktorá má potrebu sa vyprázdniť, spotrebovať a potom opäť naplniť, ale že sa vzťahuje k čomusi, v čom až dosiahne svoju bytnosť“ (s. 57). Zaiste, poetická forma diela *Tak vravel Zarathustra* otvára priestor pre širokú škálu interpretácií. No na druhej strane si môžeme položiť otázku, či pokus interpretovať odkaz Nietzscheho Zarathustru v platonickom tóne nie je v rozpore s Nietzscheho tak hlboko zakoreným antagonizmom voči platonizmu.

V poradí tretia štúdia nazvaná *Samota, osamělost a touha obdarovávat* od Tomáša Houdeka ma spolu so štúdiou Aleša Prázneho tematicky asi najviac osobne oslovila. Houdek v nej sleduje premeny Zarathustrovho vzťahu k samote a k túžbe obdarovávať. Autor tu vyzdvihuje najmä pozitívny význam samoty, pričom zreteľne

odlišuje samotu od osamelosti, ktorá podľa jeho názoru nie je len samotným pobývaním v samote, ale vzťahom k nej – „neprijemným prežívaním samoty“ (s. 60). V kontexte ústrednej témy knihy argumentuje, že Zarathustra vychádza zo svojej samoty len pre svoju rastúcu túžbu obdarovávať. A čím chce vlastne Zarathustra ľudí obdarovávať? Nadbytkom „múdrosti, ktorú za roky osamote nazhromaždil“ (s. 60). Nakoniec ale, podľa Houdeka, Zarathustra prekonáva túto túžbu druhých obdarovávať a víta samotu ako svoju „skutočnú domovinu“. A tak autor prichádza k prekvapivému záveru: „Zdá sa, že i túžba obdarovávať, ktorá pramení z najvyššej cnosti, je pre Zarathustru istým „hriechom“. Ide o cnosť najvyššiu, ale stále ľudskú; a ako všetko ľudské má byť i ona nakoniec prekonaná“ (s. 70).

Štvrtá štúdia s názvom *Je nebezpečné býti dedičem* je napísaná druhým editorom knihy Jakubom Chavalkom. Autor v nej podáva hlbokú analýzu Zarathustrovej myšlienky o tom, čo značí byť „dedičom“. Trúfam si povedať, že zo všetkých statí je to práve Chavalkov text, ktorý sa ponára do svojej témy najhlbšie. No súčasne musím podotknúť, že ide o text najenigmatickejší a najťažší na porozumenie. V prvej časti štúdie sa autor sústreďuje na diferenciu medzi životom podľa pokolenia (*Geschlecht*) a podľa rodu (*Art*). Život na spôsob pokolenia je životom takzvaného posledného človeka, človeka súčasnej generácie, ktorého charakterizuje stádovitosť, zameniteľnosť a pohodlnosť. Posledný človek vo svojej sebeckej orientácii na šťastie v prítomnosti pretrháva väzby k minulosti i budúcnosti, pohŕda predkami a zavrhuje dedičov.² Naproti tomu človek rodu je človekom verným zemi, človekom vedomým si svojej pozemskej podmienenosti a svojej rodovej spriaznenosti (genealógie). Práve dedič je človekom rodu, nesie v sebe totiž stopu svojich predkov, ich múdrosť i bláznovstvo, a taktiež ich vášne, ktoré si uvedomuje a napokon transformuje na svoje cnosti: „Figúra dediča sa... javí Zarathustrovým najvlastnejším obrazom ľudstva. Ak má byť človek človekom, musí prevziať údel a osud dediča“ (s. 73). V druhej časti sa autor venuje najmä vzťahu medzi figúrou dediča a cnosťou. Podľa slov Zarathustru je cnosť „vôľou k zániku“, teda túžbou po prekonaní človeka. Ten najväčší dar, ktorým Zarathustra zo svojej cnosti obdarováva svojich žiakov a čitateľov, je to, že im zjavuje cieľ ich života a zmysel zeme – nadčloveka. „Zarathustra prináša ľuďom dar, pretože hovorí: pozrite sa, tu je najvyšší cieľ, jemu zasväťte celý svoj život, pretože jedine tak sa vo vás vášne vašich predkov stanú vašimi cnosťami a budete môcť byť dedičmi, čím posväťíte smrť vašich predkov“ (s. 83). Človek však vo svojej plnosti vraj ešte neexistoval, preto ho podľa autorovej interpretácie najprv treba vytvoriť, a tým pripraviť cestu nadčlovekovi.

---

² Myslím, že z týchto pasáží možno vyčítať aj autorovu nepriamu kritiku liberálneho individualizmu človeka dnešných dní.

Nemenej zaujímavou je aj posledná stať prvej časti knihy od Kateřiny Sváčkovej *Zarathustrův poslední hřích*, ktorá tematizuje Zarathustrov, respektíve Nietzscheho ambivalentný postoj k súcitu. Štúdiu Svačkovej lemujú dva základné motívy: Najprv sa autorka venuje podrobnému zmapovaniu tých miest v knihe, kde Zarathustra sám ako osoba „zhrešil“ súcitom napriek tomu, že vo svojom učení hlása jeho prekonanie. Následne, opierajúc sa o Zarathustrovu diferenciu medzi chamtivým egoizmom slabých a vznešeným egoizmom silných, sa autorka pokúša objaviť v Nietzscheho texte „možnosť transformácie súcitu“ na akési „vyššie súcitenie“ alebo prinajmenšom nejakú „ušľachtilú náhradu za súcit“, ktorý Nietzsche tak nemilosrdne zavrhol ako prejav slabosti *par excellence*. Podľa jej interpretácie by sme na miesto súcitu mohli dosadiť tú cnosť, ktorá je súčasne výrazom sily, sebeckta a štedrosti, to znamená cnosť, ktorá obdarováva (pozri s. 112).³

K recenzii zvyčajne patrí poukázať aj na slabšie stránky recenzovaného diela. Ja osobne som sa však v knihe nestretol so žiadnymi vážnejšími vecnými nedostatkami. Každý jeden z príspevkov je pôvodný, osobitý, vnútorne koherentný i argumentačne a bibliograficky podložený. Z toho dôvodu na tomto mieste môžem uviesť len zopár menších formálnych pripomienok. Po prvé, pre úplnosť diskusie k danej téme by som medzi autormi uvítal i zopár ďalších zvučných mien spomedzi českých znalcov Nietzscheho, ako napríklad Pavla Koubu či Aleša Nováka. Po druhé, hoci na jednej strane vysoko oceňujem, že všetky štúdie v knihe okrem českých prekladov referujú jednotne aj na nemecké súborné kritické vydanie Nietzscheho diela *Sämtliche Werke, Kritische Studienausgabe* (München: De Gruyter 1999), na druhej strane sa nazdávam, že pokiaľ ide o orientáciu v bibliografických údajoch k referovaným dielam Nietzscheho, editori mohli väčšmi vyjsť v ústrety aj nezasvätenému čitateľovi, pretože referujú len odkazom na číslo patričného zväzku. Laik by určite privítal, keby v knihe našiel aj zoznam jednotlivých zväzkov spomínaného súborného vydania Nietzscheho diela ako referenčnej literatúry spolu s ich číselným označením. A po tretie, z hľadiska štruktúry knihy sa mi zdá neopodstatnené jej rozdelenie na dve časti, čo nie je nikde explicitne zdôvodnené a dôvod sa nedá implicitne vyčítať ani z textov jednotlivých statí.

---

³Vzhľadom na obmedzený rozsah pre recenzie nemôžem priblížiť každú štúdiu osobitne, preto tu state z druhej časti knihy spolu s menami ich autorov len vymenujem, aby si čitateľ recenzie mohol vytvoriť určitý obraz o všetkých parciálnych témach knihy – Aleš Prázný: *Nietzsche jako vychovatel: výchova proti duchu doby*; Tatiana Badurová: *Pátos dištancu ako cnosť, ktorá obdarováva. Deleuzovská interpretácia*; Jakub Šenovský: *Nietzsche a Akvinský – Otázka resentimentu v Teologické sumě*; Jakub Širovátka: *Cnosť, jež obdarováva ve světle etiky Nicolae Hartmanna*. Podotýkam, že tým v žiadnom prípade nechcem naznačiť menšiu dôležitosť a kvalitu tejto druhej časti, naopak, príspevky v nej si udržiujú rovnako vysokú úroveň ako tie z prvej časti.

Pre úplnosť však treba dodať, že kniha okrem obligátneho zoznamu bibliografie a menného registra obsahuje viacero cenných doplnkov vrátane analyzovaného textu *O cnosti, ktorá obdarováva*, a to súbežne v pôvodnej nemčine i v českom preklade. Nájde tu tiež trojjazyčný (čeština, nemčina, angličtina) obsah knihy, ako aj trojjazyčné zhrnutie všetkých jednotlivých statí. V knihe sa navyše nachádza i kompletný zoznam preslovov, ktoré tvoria obsah knihy *Tak vravel Zarathustra*.

Knihu *Nietzsche o cnosti* rozhodne pokladám za významný príspevok k výskumu Nietzscheho diela. Preto ju odporúčam každému, kto má záujem hlbšie preniknúť do myšlienkového odkazu jeho diela, no osobitne tým čitateľom, čo túžia nahliadnuť na jeho dielo z novej, originálnej a málo prebádanej perspektívy – z perspektívy filozofie obdarovávajúcej cnosti.

Milan Petkanič

Milan Petkanič
Katedra filozofie
Filozofická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Hornopotočná 23
918 43Trnava
Slovenská republika
e-mail: milan.petkanic@gmail.com